

Ciriška hronika 1915–1919

Tristan Tzara

1920.

NAPOMENA

Tristan Tzara, „Chronique Zurichoise“, prilog za *Dada Almanach*, ed. Richard Huelsenbeck, Erich Reiss Verlag, Berlin, 1920, str. 10–29. Prevod je urađen na osnovu engleske i originalne francuske verzije, sa svim njenim odstupanjima od povezanog izlaganja, pravopisa, itd. U ilustrovanoj PDF verziji ovog prevoda (videti stranicu Porodične biblioteke) prikazano je i originalno izdanje, preuzeto iz The International Dada Archive: <http://sdr.lib.uiowa.edu/dada/da/>

1915. — Novembar

Izložba Arpa, van Resa (Otto van Rees) i madam van Res (Adya van Rees) u *Galerie Tanner* — glasine o novim ljudima primećenim u novinama — i otkrivaju samo kristalnojednostavnimetalni svet — ni umetnost ni slikarstvo (kritičarski hor: „Šta sad?“ Ekskluzivna konstipacija) svet prozirnostilinjepreciznosti izvode salto pred sigurnom istinom sledi briljantan uspeh.¹

1916. — Februar

U najmračnijoj ulici u senci arhitektonskih rebara, gde možete sresti najdiskretnije dektive između crvenih uličnih fenjera — ROĐENJE — rođenje KABAREA VOLTER (5. II 1916) — plakati Slodkog (Marcel Slodki ili Slodky), duborezi, žena i kompanija, srčani mišić KABAREA Volter i bolovi. Crveni fenjeri, Balov (Hugo Ball) uvod na barskom klaviru „pod mostovima Pariza“² Cara na licu mesta naglas prevodi nekoliko pesama, madam Henings (Emmy Hennings) — tišina, muzika — deklaracija — Kraj. Na zidovima: van Res i Arp, Pikaso i Egeling (Viking Eggeling), Segal (Arthur Segal) i Janko (Marcel Janco), Slodki, Nadelman (Elie Nadelman), obojeni papiri, uspon NOVE UMETNOSTI, apstraktna umetnost i futurističke geografske mape-poeme: Marineti (Filippo Tommaso Marinetti), Kandulo (Francesco Cangiullo), Buci (Paolo Buzzi); *Kabare Volter*, muzika, pesma, recitacije svake večeri — ljudi — nova umetnost najveća umetnost za narod — van Hodis (Jakob van Hoddis), Ben (Gottfried Benn), Tres (Josef Tress) — balalajke³ — rusko veče francusko veče — pojavljuju se jedinstveni likovi, recituju ili se ubijaju, dolaze i odlaze, ljudi se raduju, viču, kosmopolitska mešavina Boga i bordela, kristal i najdeblja žena na svetu:

„pod mostovima Pariza“

---

¹Sudbonosna izložba („apstraktni“ kolaži, vezovi i tapiserije), za Arpa, Sofi Tojber, Caru i Marsela Janka. Arp upoznaje Sofi, a izložbu posećuju Cara i Janko, studenti iz Rumunije, koji se poznaju sa Arpom. Kada je Janko, u januaru 1916, u novinama video poziv za saradnju, koji je objavio Hugo Bal, ispred *Kabarea Volter* (tada još *Künstlerkneipe Voltaire*, Umetnički bar Volter), odmah se odazvao i, na Balov predlog, tamo doveo i svoje prijatelje: „Kada je (Bal) saznao da sam slikar, odmah mi je predložio da se uključim u njegov projekat i rekao mi da pozovem svoje prijatelje. I tako sam doveo Arpa, svog velikog prijatelja, i Caru, svog malog druškana. Prvi pakt o prijateljstvu sklopili smo iste večeri i tako je započeo naš zajednički rad.“ Marcel Janco, „Dada créatur“, 1957, prevod, „Kreativna dada“, anarhija/ blok 45, 2015. I Arp se u nekoliko navrata osvrtao na tu izložbu iz 1915, za čiji je katalog napisao i programski uvod, koji je, nezavisno od ostalih protagonista prvobitne dade, jasno najavljivao novu orijentaciju (videti izbor njegovih tekstova, iz Porodične biblioteke; na primer, „Dadaland: Cirih 1915–1920“, iz 1948, i „Putokazi“, iz 1950). (Sve napomene: AG.)

²„Sous les ponts de Paris“, popularna pesma iz 1913; Vincent Scotto, muzika, i Jean Rodor, stihovi.

³Nastup ruskih emigranata, druge večeri, 6. II 1916, sa orkestrom od dvadesetak balalajki.

26. februar

DOLAZI HILZENBEK! (Richard Huelsenbeck)

pan! pan! pa-ta-pan!

Bez kontradikcije sa originalnim parfemom.

Gala večer – simultana poema na tri jezika,⁴ protestna buka crnačke muzike (*Hoosenlatz Ho osenlatz*)⁵ Barski klavir čarobna lampa demonstracija najnovije saopštenje!! izmišljeni dijalog!! DADA!! poslednja novost!!! buržoaska sinkopa, BRUITISTIČKA muzika, najnoviji krik, Carina pesma ples protest – veliki bubanj – crveni fenjer, policajci – pesme kubističke slike pesme za razglednice Kabare Volter – Carina patentirana simultana poema *Ho osenlatz* i van Hodis Hilzenbek *Ho osenlatz* vrtlog Arp-dvokorak reklama alkoholna isparenja dižu se ka zvoncima (šapatom: arogancija) pauza madam Henings, Jankova deklaracija, transatlantska umetnost = ljudi se raduju zvezda projektovana preko kubističkog plesa s praporcima.

1916. – Jun

Objavljivanje (časopisa-antologije) *Cabaret Voltaire*

Cena: 2 franka.

Štampa: J. Hojberger (Heuberger)*

Saradnici: Apoliner (Guillaume Apollinaire), Pikaso, Modiljani, Arp, Cara, van Hodis, Hilzenbek, Kandinski, Marinetti, Kandulo, van Res, Slodki, Bal, Henings, Janko (Marcel Janco), Sandrar (Blaise Cendrars), itd. Dijalog DaDada dada dadadadada novi život – donosi jednu simultanu poemu; mesožderski kritičari smeštaju nas platonski u vrtoglavu kuću prezrele genijalnosti. Sprečite upalu slepog creva u sunderu svoje utrobe. „Primetio sam da su se napadi proredili, a ko želi da ostane mlad, neka izbegava reumatizam.“

Termalna golfska misterija

Kabare je trajao šest meseci, svake noći bacali smo tritonus⁶ grotesknog boga lepote svakom gledaocu pravo u lice, i taj vetar nije bio blag – savest mnogih beše uzdrmana – opšti metež i solarna lavina – vitalnost i mirni kutak nadomak mudrosti ili ludila – ko može reći gde je granica? – mlade kćeri polako odlaze i gorčina se gnezdi u stomaku porodičnog čoveka. Reč je rođena niko ne zna kako DADA DADA *zakleli smo se na prijateljstvo* na novu transmutaciju koja ne znači ništa i koja je bila najmoćniji protest, najintenzivnija

⁴„L'Amiral cherche une maison a louer“ (Admiral traži kuću za iznajmljivanje), simultana poema koju su Cara, Hilzenbek i Janko izveli 30. III 1916 (na francuskom, nemačkom i engleskom). Obavljena u časopisu *Cabaret Voltaire*, 1916, str. 6–7.

⁵Poštapalica iz Hilzenbekove „pesme“, mala modifikacija reči „hosenlatz“, poklopca u visini genitalija, na nemačkim tradicionalnim kožnim bermudama, lederhozama (lederhose) – ili „nakurnjak“ (nakitnjak), kao kod Rablea.

⁶U muzici, povišena kvarta, „đavolji akord“ ili „đavolji interval“; u zoologiji (le triton), vodenjak, vrsta vodozemca.

oružana afirmacija spasenja sloboda psovka misa borba brzina molitva smirenost privatna gerila negacija i čokolada očajnika.

*) Rasprodato.

1916. — 14. jul

Po prvi put, na celom svetu.

Sala Vag (Salle zur Waag)

Prvo dadaističko veče

(Muzika, ples, teorije, manifesti, poeme, slike, kostimi, maske)

Pred zbijenom gomilom, Carin manifest, mi hoćemo mi hoćemo mi hoćemo da pišamo u različitim bojama, Hilzenbekov manifest, Balov manifest,⁷ Arpova „Deklaracija“, Jankove „moje slike“, Hojserove „originalne kompozicije“ (Hans Heusser), pseći lavež i disekcija Paname na klaviru u pratnji klavira i kej – čitanje poeme na sav glas – vika i komešanje u sali, prvi red odobrava drugi red kaže da ne razume ostatak ćuti, ko je najjači, donose veliki bubanj, Hilzenbek protiv njih 200, *Ho oßenlatz* naglašen veoma velikim bubnjem i vrlo malim praporcima na levoj nozi – ljudi protestuju viču razbijaju prozore ubijaju jedni druge tuča policija prekid.

Nastavak boksa: kubistički ples, Jankovi kostimi, svako nosi veliki bubanj na glavi, buka, crnačka muzika (trabatgea bonooooo booo oo ooooo) 5 književnih eksperimenata: ispred zavese, Cara u fraku, mrtav ozbiljan pred zverima, objašnjava novu estetiku: gimnastičku poemu, koncert samoglasnika, bruitističku poemu, statičku poemu hemijski aranžman ideja, Biribum biribum vo zvižduće u krug (Hilzenbek), pesma samoglasnika *a a ò, i e o, a i i*, novo tumačenje subjektivnog ludila arterija ples srca usred požara i akrobacije gledalaca. Opet povici, veliki bubanj, klavir i nemoćni topovi, cepanje kartonskih kostima publika pada u porođajnu groznicu prrrrekid. Novine nezadovoljne simultanom poemom za 4 glasa + simultani doprinos 300 beznadežnih idiota.

1916. — Jul

Po prvi put:

EDICIJA DADA (Collection DADA)

(patentirani koktel)

---

⁷Hugo Ball, *Eröffnungs-Manifest*, 1. Dada-Abend, Zürich, 14. Juli 1916. Prvi dadaistički manifest, za koji je Bal u svom dnevniku napisao: „Manifest koji sam pročitao na prvoj javnoj dada večeri (u Dvorani Vag) bio je jedva prikriveni raskid s prijateljima. I oni su to tako doživeli. Da li se zna za još neki manifest, nekog upravo osnovanog pokreta, koji odbacuje sam taj pokret, pred njegovim sledbenicima? A to je ono što se dogodilo. Ako su se stvari iscrpele, ne mogu više da se bavim time. Takav sam po prirodi; nema svrhe da pokušavam da to promenim.“ (Hugo Ball, *Die Flucht aus der Zeit*, 1927, beleška od 06. VIII 1916, str. 103 izdanja iz 1946.) Naime, Bal se povukao već posle čuvene večeri od 23. VI 1916, kada je na sceni *Kabarea Volter* izveo svoju „zvučnu poemu“ *Karawane*, u kartonskom kostimu „magičnog biskupa“. Bal će se još jednom vratiti među dadaiste, početkom 1917, kada je zajedno s Carom otvorio *Galeriju Dada*, da bi onda, krajem jula 1917, konačno raskinuo s dadom.

Upravo izašlo:

Tristan Cara: „Prva nebeska avantura g. Aspirina“. (La Première aventure céleste de M. Antipyrine)

S duborezima u boji M. Janka.

Cena: 2 franka.*

Lečenje impotencije besplatno na zahtev.

*) *Pokret Dada* (Mouvement Dada), Zürich, Seehof, Schifflande 28.

1916. — Septembar

„FANTASTIČNE MOLITVE“ (Phantastische Gebete)

Stihovi Riharda Hilzenbeka

sa 7 Arpovih duboreza

Edicija DADA

Cirih*

*) rasprodato.

„indigo indigo tramvaj vreća za spavanje vaške i buve indigo indigai umbaliska bumm DADAI“

„brrs pffi početak Abrr rpppi počinje početak početak“

1916. — Oktobar

SCHALABEN SCHALOMAI SCHALAMEZOMAI

Rihard Hilzenbek (zbirka pesama)

S Arpovim crtežima,

Edicija DADA.*

Neprevaziđeno sredstvo za toaletu vaših beba! Ilustrovano!

*) rasprodato.

1917. — Januar-februar

Galerija KORAJ, Bahnhofstrase, Cirih (Galerie Corray, Bahnhofstrasse 19)

Prva izložba DADE.

Van Res, Arp, Janko, Čarner (Johann Wilhelm von Tschärner), madam van Res, Liti (Oscar Lüthy), Rihter (Hans Richter), Helbig (Walter Helbig), crnačka umetnost, briljantan uspeh: nova umetnost. Cara drži tri predavanja: 1. o kubizmu, 2. o staroj i novoj umetnosti, 3. o današnjoj umetnosti. Veliki Rihterov plakat, Jankov plakat. Nekoliko vremenšnih Engleskinja marljivo hvataju beleške.

1917. — 17. mart

GALERIJA DADA (prethodno Galerie Corray)

Direktori: Cara, Bal. Uvodno predavanje, 17. mart.

Prva izložba: Kampendok (Heinrich Campendonk), Kandinski, Kle, Mense (Carlo Mense), itd.

1917. — 23. mart

Svečano otvaranje

GALERIJE DADA

Cirih, Bahnhofstrase 19.

Crveni fenjeri madraci društvena senzacija klavir: Hojser, Perote (Suzanne Perrottet), recitacije: Henings, A. Erenštajn (Albert Ehrenstein), Cara, Bal, ples: gđice Tojber (Sophie Taeuber) (kostimi Arp), Valter (Klara Valter)⁸, itd., itd. Veliko kružno i magično kretanje slavlja sa 400 osoba.

21. marta, 28. marta, 4. aprila i svake srede:

Obilazak galerije

sa L. H. Najcelom (Lucien H. Neitzel), Arpom, Tristanom Carom.

Predavanja:

24. mart: Cara: Ekspresionizam i apstraktna umetnost

31. mart: Dr V. Jolos (Waldemar Jollos): Paul Kle

7. april: Bal: Kandinski

28. mart: Cara: o novoj umetnosti

14. april

Druga priredba u Galeriji Dada:

(sa strane) Žari, Marineti, Apoliner, van Hodis, Sandrar, Kandinski

Veće grupe *Sturm*.⁹

Hojser, Bal, Glauzer (Friedrich Glauser),¹⁰ Cara, Šulberger (Marcel H. S. Sulzberger), A. Erenštajn, Henings, itd.

CRNAČKA MUZIKA I PLES

---

⁸Pogrešno navedena kao C. Wallter. Jedna od balerina iz Labanove škole.

⁹Program u stvari nije imao nikakve veze sa berlinskim časopisom i galerijom *Der Sturm* već se održavao uporedo s gostujućom izložbom grupe *Sturm*, u istoj galeriji.

¹⁰Frédéric Clauser ili Friedrich Glauser (1896–1938), švajcarski pesnik i novelist.

uz podršku gđica Žane Rigo (Jeanne Rigaud) i Maje Kruzeč (Maya Chrusecz),¹¹ s Jankovim maskama.

Premijera:

Sfinga i strašilo

O. Kokoške.¹²

(vertikalno, likovi iz komada) Firdusi, g. Kaučuk, Anima, Smrt

Ovo izvođenje je odredilo ulogu našeg teatra, koji je režiju prepustio suptilnim idejama eksplozivnog vetra, scenario publici, a vidljivi dekor grotesknim rekvizitima: DADAISTIČKI teaTAR. Iznad svega, maske i revolverski efekti, efigija režisera. Bravo & BUM BUM!

9–30. april

Druga IZLOŽBA u GALERIJI dada:

Bloh (Albert Bloch), Bauman (Fritz Baumann), Maks Ernst (Max Ernst), Fajninger (Lyonel Feininger), Kandinski, Paul Kle, Kokoška, itd., itd.

28. april

VEĆE NOVE UMETNOSTI

Cara: *Hladno svetlo* (Froid lumière),

simultana poema, sa 7 osoba.

Glauzer: pesme.

CRNAČKA MUZIKA I PLES

Janko: slike

Gospođica Perote: ples na muziku Labana, Šenberga (Arnold Schoenberg), itd. Bal, Hennings, itd.

F. (Ferdinand) Hardekopf čita svoja dela.

ITD.

Publika počinje da se prilagođava i da proređuje eksplozije izborne imbecilnosti,¹³ svako otkriva lične sklonosti i polaže svoje nade u novi duh, u procesu nastanka, „Dadu“.

---

¹¹Jedna od balerina iz škole Rudolfa fon Labana (von Laban, 1879–1958), ponira modernog plesa, i Carina devojka. Transkripcija njenog prezimena možda nije tačna; bila je iz Slovačke, a u nekim izvorima se navodi i kao Maja Kruscek (Krušček).

¹²Oskar Kokoschka (1886–1980), *Sphinx und Strohmann* (1907–1913).

¹³U originalu, „les explosions d’imbécilité électorale“, aluzija na Geteov roman „Izborna srodstvo“ (*Die Wahlverwandtschaften*, 1809).

2–29. maj

TREĆA IZLOŽBA U GALERIJI DADA

Učestvuju: Arp, Bauman, Đ. de Kiriko (Giorgio de Chirico), Helbig, Janko, P. Kle, O. Liti, A. Make (August Macke), Modiljani, E. Prampolini (Enrico Prampolini), van Res, madam van Res, fon Rebaj (Hilla von Rebay), H. Rihter, A. Segal, Slodki, J. fon Čarner, itd.

DEČJI CRTEŽI

CRNAČKE SKULPTURE

Vezovi

Reljefi

1917. – 12. maj

Galerija Dada

Veče

STARE I NOVE UMETNOSTI DADE

A. Spa (Alberto Spaïni): od Jakopona da Todija (Jacopone da Todi) do Frančeska Meriana (Francesco Meriano) i Marije D'Areco;¹⁴ Hojserova muzika, u izvođenju autora; Arp: stihovi, odlomci iz Bemea (Jakob Böhme) – „Opis hladnog“.

CRNAČKE PESME

U prevodu i izvođenju Tristana Care (Aranda, Ewe, Bassoutos, Kinga, Loritja, Baronga),¹⁵ Henings, Janka, Bala, itd. Egidijus Albertinus (Aegidius Albertinus, 1560–1620), „Narenhacova Pesma žaba“ (Narrenhatz' Gesang der Frösche).

Glad publike za mešavinom instinktivne refleksije i žestokog ritma bambule,¹⁶ koju smo uspeli da izazovemo, primorala nas je na još jedno izvođenje.

19. maj

REPRIZA VEČERI

O STAROJ I NOVOJ UMETNOSTI

25. maj

VEČE HANSA HOJSERA. AUTORSKE KOMPOZICIJE. KLAVIR. PESMA. HARMONIJUM.

RECITACIJA: gđica K. Wulf (Käthe Wulff).

---

¹⁴U sadržaju *Dada Almanaha*, pogrešno navedena kao *Mario D'Arezzo*. Reč je o italijanskoj pesnikinji i prevoditeljki, Mariji Timpanaro Kardini (Maria Timpanaro Cardini 1890–1978, inače rođena u Arecu, po kojem je izabrala pesnički pseudonim), s kojom se Tristan Cara upoznao 1917, u Napulju, i kasnije je proglasio za jednu od „predsednica (*Presidentessa*) dade“.

¹⁵Nazivi nekih australijskih (Aranda) i afričkih naroda (ostali), kako su navedeni u originalu.

¹⁶*Bamboula*, afrički bubanj i vrsta plesa.

1. jun

Galerija Dada odlazi na neograničeni odmor.

1917. — Jul

Lansiranje

Tajanstvene kreacije!

čarobnog revolvera!

POKRETA DADA (Mouvement Dada)

1917. — Jul

Upravo izašlo

DADA 1

revija za umetnost i književnost*

Arp, Liti, Moscardeli (Nicola Moscardelli), Savinio (Alberto), Janko, Cara, Meriano (Francesco). Mudrost traži predah u terapeutskoj umetnosti, posle dugog maltretiranja: neuras-tenija stranica, termometri slikara zvanih Uzvišeni.

*) Redovno izdanje: rasprodato. Luksuzno izdanje: 8 franaka. *Pokret Dada* (Mouvement Dada), Zürich, Seehof, Schifflande 28.

1917. — Decembar

DADA 2

Cena: 2 franka.*

Saradnici: van Res, Arp, Delone (Robert Delaunay), Kandinski, Marija D'Areco, Kiriko, P. A. Biro (Pierre Albert-Birot), Đ. Kantareli (Gino Cantarelli), itd., itd.

*) Redovno izdanje: rasprodato. Luksuzno izdanje: 8 franaka. *Pokret Dada* (Mouvement Dada), Zürich, Seehof, Schifflande 28.

1918. — Jul

Upravo objavljeno:

tristan cara: 25 pesama (Vingt-cinq poèmes)

arp: 10 duboreza

edicija dada

CENA: 3 franka.*

*) *Pokret Dada* (Mouvement Dada), Zürich, Seehof, Schifflande 28.

1918. – 23. jul

Sala Majze (Salle zur Meise)

VEČE TRISTANA CARE

Manifest, antiteza teza antifilozofija, DaDa, DADA, DADA, daDa spontanost dadaističko gađenje dadaistički SMEH pesma smirenost tuga i dijareja je osećanje rat poslovi poetski element paklena elisa ekonomski duh *jemenfoutisme*¹⁷ nacionalna himna plakati za javne kuće nosači istovareni na binu, divljački ispad protiv razređivanja akademske inteligencije, itd.¹⁸

Septembar 1918.

Galerija Volsberg (Wolfsberg)

Izložba Arpa, Rihtera, Makouča (Gordon Mallet McCouch), Baumana, Janka, itd.

1918. – Decembar

DADA 3¹⁹

Cena: 1.50 franaka*

Luksuzno izdanje: 20 franaka

Oslobođeni poredak slobodno traga za ograničenim rotacionim kretanjem „Ne želim ni da znam da li je pre mene bilo ljudi“ živeo Dekart²⁰ živeo Pikabija (Francis Picabia), antilikar upravo pristigao iz Njujorka velika sentimentalna mašina šah živeo dada Čuang Ce prvi dadaista dole melodija dole budućnost — saradnici, Reverdi (Pierre Reverdy), Raimondi (Luciano), Hardekopf, Hilzenbek, Pikabija, Prampolini, Biro, Supo (Philippe Soupault), Arp, Segal, Sbarbaro (Camillo), Janko, Rihter, Derme (Paul Dermée), Uidobro (Vicente Huidobro), Savinio, Cara. Uništavajmo budimo dobri napravimo novu silu teže NE = DA Dada ne znači ništa život Ko? katalog insekata (Arpovi duborezi) svaka stranica spasenje svako oko salto mortale dole kubizam i futurizam svaka rečenica prasak automobilske sirene mešajmo mešajmo prijatelji i braćo buržujaska salata u laboru večnosti je bljutava i ja mrzim zdrav razum.

Na ovom mestu interveniše (pozdrav!)

Novissima danzatrice (Naša najnovija plesačica)

Dr V. Zerner (Walter Serner)

ATRAKCIJA!

---

¹⁷Od izraza „Je m'en fous“ (ž-mon-fu), „baš me briga (za sve)“.

¹⁸Cara prvi put javno čita svoj *Manifest 1918*.

¹⁹Prelomni, istorijski broj časopisa *Dada*, koji je, između ostalog, doneo i konačnu verziju *Manifesta 1918*, sigurno najuticajnijeg dadaističkog teksta te vrste, koji je naročito snažno odjeknuo u Parizu. Saradnja i prepiska s grupom oko časopisa *Littérature* (Breton, Supo, Elijar, Aragon) već je bila uspostavljena, ali taj manifest je bio glavni razlog zašto su Pikabija i pariski dadaisti, od tog trenutka, uporno zvali Caru da im se pridruži.

²⁰Prethodni citat, istaknut na koricama *Dada 3*, Cara je uporno pripisivao Dekartu, još od studentskih dana, iako ovaj nikada nije izjavio ništa slično.

koji je dobro uočio i zgnječio vaške između moždanih membrana grofova dobrote.
Ali, mehanizam okreće
okreće okreće nokturalne bedekere (vodiče) istorije
struže zube časova
kružite gospodo
buka razbija farmaceutske zagonetke.

*) *Pokret Dada* (Mouvement Dada), Zürich, Seehof, Schifflände 28.

1918. — 31. decembar

Arp:

stubovi opruženih nogu fenomen od kartona ples krater gramofon smenjivanje svetlosti
usred tame koktel iznenađenja za ljubavnike i napredak kuće fokstrota (saradnici) Flake,
Vigman (Mary Wigman, rođ. Marie Wiegmann), Kruzeč, Tojber, ludilo u centimetrima
problematično i vidljivo ogorčenje

prva slobodna vežba iz
dadaističke spontanosti
u boji
i
svakome njegov drveni konjić.

1919. — Januar

Izložba Pikabije, Arpa, Đakometija (Augusto Giacometti), Baumana, Riklina (Franz Ricklin
ili Riklin), itd.

u KUNSTHAUSU²¹

1919. — 16. januar

KUNSTHAUS

Carino predavanje „O APSTRAKTNOJ UMETNOSTI“ (Sur l'art abstrait)

sa dijapozitivima, koji prikazuju profesore kako raspoređuju nepojmljivo u fioke pune
kvadrata prženih u ulju ubice aplauza dobre volje i objašnjavaju bumbum, onaj pravi, zbog
manjka pejzaža na slikama šeširi-ribe iskaču iz svojih ramova. Spora infuzija bakterija u
hladne vene.

---

²¹Kunsthau Zürich, ciriški Muzej savremeni umetnosti, osnovan 1910. Danas najvažnija i najveća umetnička institucija u Cirihi, sa velikom zbirkom dadaističkih radova i dokumenata.

1919. – Februar

Upravo izašlo

(Edicija Pokreta Dada)

(časopis) 391

Cena 2 fr.*

putujući časopis (Njujork-Barselona) Gabrijela Manifest Dade Bife (Gabrièle ili Gabrielle Buffet-Picabia) Alis Baji (Alice Bailly), večni Arp će prikazati korenje drveća iz Venecije, Pikabija, PIKABIJA, *The Blind Man*,²² Ribmon-Desenj (Georges Ribemont-Dessaignes), Cara, Dišan (Marcel Duchamp), itd.

*) *Pokret Dada* (Mouvement Dada), Zürich, Seehof, Schiffände 28.

1919. – 9. april

Non PLUS ultra

NON PLUS ULTRA

Sala Kauflojten (Salle Kaufleuten)

Deveto VEČE Dade²³

Režiser večeri: V. ZERNER

Krotitelj akrobata: CARA

znaci raspetog nestrpljenja izmaglica sumnje varniči strepnja je iskežila svoje očnjake 2 nedelje pre predstave a novinske reklame širile su akutnu zarazu po celoj zemlji.

1500 ljudi je ispunilo salu koja je već nabubrila od buke bambula.²⁴

Evo Egelinga koji povezuje zid i more i ukazuje nam na pravu putanju slikarstva budućnosti;²⁵ a Suzana Perote igra na muziku Erika Satija (+ recitacije), muzička ironija nemuzike *jem'enfoutiste*, luckasto derište na čudesnim merdevinama POKRETA DADA. Ali, tu je sada i gđica Vulf (nadjljudska maska 1/2 % § ?), da bi naglasila prisustvo Hilzenbeka i njegovih pesama. Smeh (početak) bombona stvara utisak da kroz mozgove svih 1500 gledalaca prolazi jedna nit. A kada se na zamračenoj pozornici pojavi 20 ljudi koji recituju simultanu poemu T. Care, „MUŠKA GROZNICA“ (La fièvre du mâle) skandal poprima zastrašujuće razmere u sali se formiraju ostrva spontanosti koja prate umnožavaju i naglašavaju moćni gest urlika i simultane orkestracije. Zov krvi. Revolt prošlosti, obrazovanja. „Grozničavi fijaker i 4 jetka i jeziva pucnja u kasarni.²⁶ Pod mostovima Pariza.

²² *The Blind Man*, časopis koji su 1917, u Njujorku, objavili Anri-Pjer Roše (Henri-Pierre Roché), Marsel Dišan i Beatrix Vud (Beatrice Wood).

²³ Zapravo, osmo i poslednje veče dade u Cirihi (8. *Dada soirée*, Saal zur Kaufleuten, 9. IV 1919).

²⁴ „... la salle qui *bout* déjà dans la *boue* des *bamboulas*.“ Još jedan primer kako se u automatskim sekvencama reči često nižu više po melodiji ili zvuku nego po smislu; u originalu, naglasak je na slogu „bu“, u rečima „bout“, „boué“, „bamboulas“. U prevodu je „boué“ – blato – zamenjeno sa „buka“, iz istih razloga.

²⁵ Viking Egeling (Eggeling) je održao predavanje „O apstraktnoj umetnosti“, ili, kako se ponegde navodi, „O elementarnom oblikovanju i apstraktnoj umetnosti“; u programu za to veče, najavljeno kao „Über abstrakte Kunst“.

²⁶ Fraza iz Carine simultane poeme. Opet jedna potpuno besmislena sekvenca, koja na francuskom zvuči komično, zbog nizanjanja nekih „graktavih“ reči: „Fiacre (izgovara se *fiakr*) fiévieux (*fiervo*) et 4 (*katr*) craquements (*krakmon*) âcres (*akr*) et macabres (*makabr*) dans la baraque (*barak*).“

Usred amonijačne oluje Alis Baji i Augusto Đakometi poklanjaju autoru jednu ešarpu.

Rihter, elegantan i pakostan. ZA protiv i sa DADOM,²⁷ dadaistički pogled na dada telegrafiju, dada mentalitet, itd. dada. dada dada. Arp lansira pumpu oblaka ispod džinovskog ovala, pali gumu, piramidalni šporet za izreke, blistave ili blatnjave, u kožnim vrećama. Na pozornicu stupa Zerner da bi predstavio svoj

dadaistički MANIFEST

a „kraljica *jeste* fotelja i pas *jeste* viseća ležaljka“²⁸ podiže vrtlog razjarenog uragana sirene zvižduke pesmu bombardovanja započinje prava bitka, pola publike aplaudira, nezadovoljnici usisavaju salu u pluća nervi se tope mišići poskakuju Zerner izvodi uvredljive gestove, podbada skandal u guzicu (surovost koja zavrće šiju) P r e k i d.

Polomljene stolice prasak projektila željeni efekat strašan i instinktivan.

CRNI KAKADU, ples (5 osoba), sa gđicom Vulf, cevi koje plešu, prizivaju bezglave pitekantropuse, publika se guši od besa. Ravnoteža intenziteta počinje da se naginje ka bini. Umesto recitovanja svojih pesama, Zerner polaže buket cveća ispod nogu krojačke lutke. Cara sprečen da pročita svoju DADISTIČKU PROKALAMCIJU (Proclamation sans prétention) delirijum u sali, glas koji se kida između svećnjaka, progresivno divljačko ludilo mami smeh i drskost. Repriza poslednje predstave. Novi ples sa 6 ogromnih i zapanjujućih maski. Kraj. Dada je uspela da uspostavi kolo apsolutno nesvesnog u sali koja je zaboravila granice obrazovanja utemeljenog na predrasudama, koja je osetila potres NOVOG.

Konačna pobeda dade.²⁹

1919. — Maj

Najnovije izdanje

ANTOLOGIJA DADE

(DADA 4–5)³⁰

²⁷Naslov Rihterovog manifesta, koji na nemačkom glasi nešto drugačije: „Gegen Ohne Für Dada“ (Protiv bez i sa Dadom).

²⁸Iz Zernerovog manifesta, *Letzte Lockerung* (Poslednje opuštanje), 1918. Postoji i duže izdanje iz 1920 (Paul Steegemann Verlag, Hannover), kao i verzija iz 1927, *Letzte Lockerung. Ein Handbrevier für Hochstapler und solche die es werden wollen*, ali iz koje su uklonjene sve reference na dadu. Ta verzija je prevedena kao *Posljednje opuštanje: priručnik za hohštaplere i one koji to žele biti*, Modo, Zagreb, 2009; prevela i priredila Mirjana Stančić.

²⁹Bilo je to sigurno najburnije veče dade, o kojem se kasnije mnogo pričalo. Nije sasvim jasno zašto je baš Zernerov manifest izazvao tako žestoku reakciju, ali atmosfera je bila napeta od samog početka, a uvrede i pretnje iz publike pratile su čak i neke umerenije tačke programa. Zernerov nastup je označio početak opšte pometnje, Cara je bio sprečen da pročita svoj manifest, program je bio prekinut, ali onda ipak nastavljen i nekako priveden kraju. U svojoj istoriji dade (*Dada, Kunst und Antikunst*, 1964), Hans Rihter se priseća kako na kraju večeri nigde nisu mogli da pronađu Caru: „Za vreme dugog prekida, koji je usledio posle drugog dela, dok je sala još bila u potpunosti pometniji, potražili smo Caru, za koga smo mislili da ga je publika rastrgla na komade. I zaista, nigde ga nije bilo. Posle se ispostavilo da nije ni bio u sali. Na kraju smo ga pronašli u jednom restoranu, gde je mirno i zadovoljno prebrojavao pazar od prodaje ulaznica. Mislim da smo tada sakupili 1.200 franka, što je bila najveća suma koju je dada ikada videla. Dadu su 'isprašili'... ali to je ipak bila njena pobeda.“ (str. 80 eng. izdanja, Hans Richter, *Dada, Art and Anti-Art*, 1965)

³⁰U ovom izdanju pojavila se i prva verzija „Ciriške hronike“ (Chronique Zurich), ali svedena na par pasusa. Počinjala je rečenicom: „govno se rodilo Cirihi u siru — ali ljudi imaju svoju umetnost to je lepo čak i teorije strahuje se od eksplozije...“, itd. Nastavak se sastojao od fragmentarnih osvrtâ na događaje iz perioda 1915–1919, koji se nalaze i u ovoj dužoj verziji, iz

Cena: 4 franka.

Luksuzno izdanje: 20 franaka.*

Petarda budilnik Pikabija, električna baterija Pikabija Cara kalendar koji zvoni 3 laka komada Koktoa beleška o poeziji babica Globus³¹ Đakometi Reverdi 199 Globus Džumbus Radige (Raymond Radiguet) trougao katastrofa p. a. Biro Hausmanove najnovije čarolije (Raoul Hausmann) TNT Arp Aa 24 Arp u odeljku sa asfodelom prepucijum sove taskiste Ž. Ribmona-Desenja nasumične reči u službi sveštenice MADAM Gabrijele Bife jezerce dada dobija priloge Andrea Bretona pešadinac (fantassin) Kiriko pravi dadaističku statu u punoj dužini Luj Aragon izmišlja ulice F. Supo (Philippe Soupault) Egeling Rihter lepa ptica bubanj Hilzenbek, Hardekopfov u punom sjaju i Zerner-SERNER-ser servira telegram Umetnost je mrtva, itd.

Uvodimo različite boje za uživanje u transhromatskoj neuravnoteženosti i prenosni cirkuski velodrom kamufliranih senzacija štrikamo antiumetnost pišanje čiste hrabrosti zabavna raznolikost uz pratnju najnovijih kosmopolitskih vibracija.

*) *Pokret Dada* (Mouvement Dada), Zürich, Seehof, Schifflände 28.

1919. — Jun

Lažni duel Arp + Cara na Rehalpu (Cirih) s pištoljima uperenim na istu stranu³² publika pozvana na proslavu privatne plavičaste pobede.

1919. — Oktobar

Upravo izašlo:

CELTVEG (ZELTWEG)³³

Dadaisti su stigli!

Cena: 2 fr.*

*) *Pokret Dada* (Mouvement Dada), Zürich, Seehof, Schifflände 28.

Saradnici: O. Flake (Otto Flake), Hilzenbek, Kristijan Šad (Christian Schad), Zerner, Arp, Cara, Đakometti, Bauman, Helbig, Egeling, Rihter, Vagts (Alfred), Tojber, Vigman, Švitters (Kurth Schwitters), itd.

Dadaisti su stigli!!

Neodadizam Pažnja čuvajte se džeparoša *very much È pericoloso* (mnogo opasno).

1920. Ovo izdanje revije *Dada* bilo je kulminacija dotadašnje saradnje s pariskim dadaistima, kojima će se Cara pridružiti već u januaru 1920.

³¹Možda aluzija na *Dada globus* (Dadaglobe), veliku internacionalnu antologiju dade koju je Cara planirao posle *Dada* br. 4–5 (takođe najavljen kao „antologija“), ali koja se nikada nije pojavila – sve do 2016, kada izlazi *Dadaglobe Reconstructed* (Kunsthau Zürich, Scheidegger & Spiess), posvećena toj Carinoj zamisli i najvećim delom zasnovana na materijalu koji je uspeo da sakupi.

³²Izmišljeni dvoboj, o kojem su dadaisti obavestili preko trideset švajcarskih i stranih novina, da bi neke to prenele kao verodostojnu informaciju (2. VII 1919).

³³Jedna od poslednjih publikacija ciriške dade, nazvana po ulici u kojoj su Arp i Sofi Tojber dugo imali atelje.

Do 15. oktobra, pojavilo se 8.590 članaka o dadi, u novinama i časopisima iz: Barselone, Sankt Galena, Njujorka, Rapersvila, Berlina, Varšave, Manhajma, Praga, Roršaha, Beča, Bordo, Hamburga, Bolonje, Nirnberga, Šo-de-Fona, Kolmara, Jašija (Moldavija), Barija, Kopenhaga, Bukurešta, Ženeve, Bostona, Frankfurta, Budimpešte, Madrida, Ciriha, Li-ona, Bazela, Osla (Christiania), Berna, Napulja, Kelna, Sevilje, Minhena, Rima, Horgena, Pariza, Efretikona, Berna (ponavljanje), Londona, Inzbruka, Amsterdama, Santa Kruza, Lajpciga, Lozane, Kemnica, Roterdama, Brisela, Drezdena, Santjaga, Stokholma, Hanove-ra, Firence, Karlsrua, Venecije, Vašingtona, itd., itd.³⁴

---

³⁴Podatak od 8.590 članaka je verovatno nasumičan, ali prikaza je zaista bilo mnogo, a Cara je vremenom sakupio ogromnu zbirku dokumenata, radova i članaka o dadi, iz brojnih evropskih i svetskih publikacija, čime se bavio još od 1916. Opet, spisak gradova je verovatno nepotpun, budući da čak ni Cara, sa svim svojim kontaktima i intenzivnom prepiskom s pojedincima i redakcijama iz Evrope i Amerike, nije mogao da registruje sve odjeke dade u tom periodu.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Tristan Tzara
Ciriška hronika 1915–1919
1920.

Tristan Tzara, „Chronique Zurichoise“, *Dada Almanach*, ed. Richard Huelsenbeck, Erich Reiss Verlag, Berlin, 1920, str. 10–29. Eng., „Zurich Chronicle“, *Dada Almanac*, Atlas Press 1993, str. 15–34.
Preveo: Aleksa Golijanin, 2015. <http://anarhija-blok45.net1zen.com>

anarhisticka-biblioteka.net